

Goedkeuring van het op 27 maart 1956 te 's-Gravenhage gesloten Verdrag van vriendschap, handel en scheepvaart tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Verenigde Staten van Amerika, met bijbehorend Protocol en briefwisseling

MEMORIE VAN TOELICHTING

No. 3

Inleiding

Initiatief van de Verenigde Staten van Amerika

1. De Amerikaanse Regering heeft na de tweede wereldoorlog het initiatief genomen tot het afsluiten van bilaterale verdragen van vriendschap, handel en scheepvaart, waarbij een standaardmodel als uitgangspunt diende, dat in onderdelen kon worden aangepast aan de bijzondere omstandigheden, welke van land tot land in de verhouding tot de Verenigde Staten bestonden. Het sluiten van dergelijke verdragen is een Amerikaanse richtlijn voor beleid, welke uitdrukking vond in verschillende wetten, b.v. Mutual Security Act en de McCarran Act, en voorts sterk op de voorgrond werd geplaatst in de verschillende rapporten van de door de Amerikaanse Regering ingestelde adviescommissies, b.v. die onder voorzitterschap van resp. de heren Paley en Randall.

De achterliggende gedachte van dit initiatief is, dat de ontwikkeling van het economisch leven en daardoor bevordering van de welvaart een belangrijke bijdrage is voor het behoud van de vrede. Voor die ontwikkeling zijn vaak investeringen van buitenaf noodzakelijk, die slechts dan kunnen worden aangehouden, indien de spelregels, die daarvoor plegen te gelden, over en weer worden erkend. Door deze algemeen gebruikelijke regels in een verdrag vast te leggen scheidt men de voorwaarden, die voor het gestelde doel noodzakelijk zijn. Zulk een verdrag bevat derhalve algemene regelen ten aanzien van de toelating en de rechtspositie van de wederzijdse onderdanen, de mogelijkheden een bedrijf uit te oefenen en daarmee samenhangende rechten te verkrijgen, de wijze van behandeling van goederen en schepen en ter zake van belastingen, douanevoorschriften en de overmaking van gelden naar het buitenland. De aard van de behandelde onderwerpen bracht dus vanzelf een standaardmodel met zich. Met het genoemde standaardmodel als grondslag hebben de Verenigde Staten verdragen van deze aard gesloten met de volgende landen in Europa: Ierland, Italië, Denemarken, Griekenland, de Duitse Bondsrepubliek en Finland en buiten Europa: China, Japan, Columbia, Uruguay, Israël en Ethiopië, terwijl verschillende andere landen een dergelijk ontwerp-verdrag in studie hebben genomen.

Besprekingen Nederland—Verenigde Staten

2. In maart 1948 heeft de Amerikaanse Ambassadeur hier te lande aan de Nederlandse Regering de vraag voorgelegd of zij bereid was in onderhandeling te treden over een dergelijk verdrag. Na uitvoerig overleg, waarbij ook het bedrijfsleven was betrokken, is zij tot de slotsom gekomen, dat het gewenst was op het Amerikaanse voorstel in te gaan. De belangen van Nederland bij een vriendschapsverdrag met de Verenigde Staten kunnen als volgt worden samengevat:

a. Het verdrag geeft bepaalde waarborgen ter bescherming van de Nederlandse investeringen in de Verenigde Staten.

b. Bij gebreke van een verdrag is Nederland ten aanzien van het verkrijgen van visa voor de Verenigde Staten in een ongunstiger positie dan andere landen, die wel een vriendschapsverdrag hebben, aangezien de U.S. Act on Nationality and Immigration, de z.g. McCarran Act, het bestaan van een dergelijk verdrag als voorwaarde stelt voor de afgifte van visa

voor bezoeken aan de Verenigde Staten voor langere tijd voor zakendoelinden.

Het overleg met de Amerikanen heeft veel tijd in beslag genomen, vooral ten gevolge van het algemeen karakter van een vriendschapsverdrag als zodanig. Dit maakte een diepgaand onderzoek noodzakelijk naar de draagwijdte van de verschillende bepalingen.

Karakter vriendschapsverdrag

3. Een vriendschapsverdrag heeft uit zijn aard een geheel ander karakter dan de gebruikelijke verdragen op commercieel gebied. Bij die andere verdragen staan de te verkrijgen voordelen en te verlenen concessies op de voorgrond; men kan het vóór en tegen aan de hand van die voordelen en concessies afwegen en zodoende een vrij duidelijk inzicht verkrijgen in het belang van het afsluiten van de betrokken overeenkomst. Een vriendschapsverdrag heeft daarentegen een beschrijvend karakter; het bevat als regel slechts algemene regels, welke aan de Regeringen nog voldoende speelruimte laten om voor zoveel nodig de gewenste maatregelen te treffen zonder met het verdrag in strijd te komen. Zulks is b.v. het geval ten aanzien van de bepalingen op het gebied van de deviezencontrole, welke aan Partijen voldoende armslag laten om de deviezenwetgeving in overeenstemming met de ervaringen van het verleden te kunnen toepassen zonder met verdragsrechten in conflict te komen. Zo is het ook niet de plaats om een oplossing te vinden voor punten, waarover principieel bij Partijen verschillende inzichten bestaan. Daarom is ook geen bepaling opgenomen omtrent het kartelwezen, aangezien de Verenigde Staten objectieve maatstaven in de wet hebben vastgelegd, welke door de rechter worden toegepast, terwijl Nederland meer de nadruk legt op de beleidszijde van deze kwestie, die moet worden gezien in het licht van het algemeen belang. Juist dit laatste criterium maakt het ook onmogelijk deze aangelegenheid in een bilateraal verdrag te regelen, omdat dan het algemeen belang afhankelijk zou worden gemaakt van het belang van de andere partij, in casu de Verenigde Staten. Uit zijn aard is dus een vriendschapsverdrag ook geen afgerond geheel en zal als regel in een ruim kader in algemene bewoordingen verplichtingen opleggen. Het belang van een vriendschapsverdrag ligt dus veeleer in de geest van samenwerking en vriendschap, die in zulk een verdrag uitdrukking vindt.

Reciprociteit

4. Het beschrijvend karakter van een vriendschapsverdrag heeft nog een belangrijk gevolg, nl. het weergeven van bestaande regelingen, welke in de twee landen niet noodzakelijkerwijze volledig gelijk behoeven te zijn. Het is duidelijk, dat het beginsel van gelijke behandeling van de wederzijdse onderdanen in de in het verdrag beschreven gevallen en omstandigheden het punt van uitgang vormt. Nu moet intussen in het geval van de Verenigde Staten niet uit het oog worden verloren, dat deze een federale structuur bezitten, bestaande uit 48 Staten, alle met eigen rechtsopvattingen op specifieke punten en dienovereenkomstige regelingen en bepalingen. De President heeft grondwettelijk de bevoegdheid met het buitenland overeenkomsten aan te gaan, doch is overigens gebonden

aan de goedkeuring dier overeenkomsten door de Senaat, waarin die afzonderlijke Staten als zodanig zijn vertegenwoordigd. Het is duidelijk, dat deze vertegenwoordigers slechts dan niet zullen aandringen op eerbiediging van de wetgeving van de afzonderlijke Staten, als zij ervan overtuigd zijn, dat verregen concessies het prevaleren van het algemeen Amerikaans belang wettigen. Waar een vriendschapsverdrag als hoofdkenmerk een beschrijvend karakter heeft, is dit niet de geëigende plaats voor een concessie op dit gebied. Hoewel volledige reciprociteit is nagestreefd, heeft men op enkele punten het bestaan van afwijkende situaties moeten erkennen. Het betreft hier in het bijzonder punten van het burgerlijk recht, welke in beginsel behoren tot de bevoegdheid van de afzonderlijke Staten. Deze worden in de regel slechts zijdelings geraakt door de buitenlandse betrekkingen. Als gevolg van deze federale structuur hebben de Verenigde Staten zich niet kunnen aansluiten bij de internationale verdragen op het gebied van het privaatrecht, zoals het Haagse rechtsvorderingsverdrag van 1905, de Geneefse overeenkomsten omtrent arbitrale clausules en de tenuitvoerlegging van arbitrale vonnissen van 1923 en 1927, enz.

Afgezien van het ontbreken van een drijfveer om de bestaande wetgeving te doorbreken, moet gewezen worden op de in de Verenigde Staten bestaande sterke stroming om de autonomie van de afzonderlijke Staten te handhaven tegenover het federaal gezag en deze zo mogelijk te versterken. Dit streven is in de laatste tijd bijzonder tot uitdrukking gekomen in de actie van een aantal congresleden onder leiding van Senator Bricker om de Constitutie zodanig aan te vullen, dat bij de afsluiting van verdragen met vreemde Mogendheden aan de Staten grotere bevoegdheden worden toegekend. Onder deze omstandigheden is het niet mogelijk een volledige reciprociteit te bereiken, terwijl het belang van het betrokken onderwerp niet toelaat het uit het Verdrag te lichten zonder een ernstige lacune in het verdrag te doen ontstaan. Intussen mag men niet voorbijzien, dat er tegelijkertijd een streven in de Verenigde Staten bestaat om de wetgevingen in de onderscheidene Staten zoveel mogelijk gelijk te trekken, waartoe reeds verschillende Staten hun wetgeving hebben gewijzigd.

Verdraghouding tot de Verenigde Staten

5. Reeds in 1839 werd een tractaat van handel en scheepvaart gesloten met de Verenigde Staten (*Stb.* 1839, 29), dat in 1852 werd aangevuld (*Stb.* 1853, 16). Dit tractaat werd van Amerikaanse zijde opgezegd en trad in 1919 buiten werking. Het op 20 december 1935 gesloten nieuwe handelsverdrag, dat op 8 mei 1937 in werking trad (*Stb.* 1937, 18), heeft de verhouding met de Verenigde Staten beheerst tot na de tweede wereldoorlog. In verband met het tot stand komen van de Algemene Overeenkomst betreffende Tarieven en Handel (G.A.T.T.) is bij briefwisseling van 30 oktober 1947 het handelsverdrag van 1935 buiten werking gesteld gedurende de periode, dat zowel het Koninkrijk der Nederlanden als de Verenigde Staten beide partij zijn bij de G.A.T.T. (*Stb.* K 440). In de G.A.T.T. zijn in wijd multilateraal verband regels vastgesteld voor het handelsverkeer tussen de toetredende landen, voor de beperkingen, welke daaraan onder bepaalde omstandigheden mogen worden aangelegd, en de tegenmaatregelen, tot het nemen waarvan de door deze beperkingen getroffen landen door de gezamenlijke partijen gemachtigd kunnen worden. De G.A.T.T. blijft ook bij het sluiten van het onderhavige verdrag belangrijk voor de handelspolitieke verhouding met de Verenigde Staten, aangezien de G.A.T.T. prevaleert boven dit verdrag (zie artikel XXII, lid 4). Zou een der beide landen uit de G.A.T.T. treden, dan zou het bilaterale handelsverdrag van 1935 herleven. Dit handelsverdrag en in het bijzonder de daarbij behorende tarieflijsten zouden alsdan aan de dan heersende omstandigheden moeten worden aangepast. Tijdens de onderhandelingen over het onderhavige verdrag van vriendschap hebben de Amerikanen de wenselijkheid erkend te zijner tijd over de aanpassing van het oude handelsverdrag besprekingen te openen, in welk verdrag dan ook

enkele problemen zouden kunnen worden geregeld, welke wegens hun tijdelijk karakter niet in het vriendschapsverdrag konden worden opgenomen.

Verhouding tot de overzeese Rijksdelen

6. Met betrekking tot Suriname en de Nederlandse Antillen leek het gewenst de mogelijkheid open te houden de werksfeer van het verdrag mede tot het gebied van deze Rijksdelen te doen uitstrekken. Zij kunnen dan zelfstandig beslissen, of, en, zo ja, wanneer zij wensen, dat het verdrag op hen van toepassing wordt verklaard. Dit is in het verdrag geregeld in artikel XXVII. Deze Rijksdelen zijn daarom ook bij de gehele loop der onderhandelingen nauw betrokken geweest. Met de wensen van de Regeringen van Suriname en de Nederlandse Antillen is voortdurend rekening gehouden.

Het verdrag zal mede van toepassing behoren te zijn op Nederlands Nieuw-Guinea.

Verhouding tot België

7. Door toedoen van Nederland werd in de loop van 1948 van Amerikaanse zijde aan de Belgische Regering hetzelfde concept voor een vriendschapsverdrag overgelegd als de Nederlandse Regering in 1948 ontving. Bij de Belgische autoriteiten bestond voor dit concept minder belangstelling, omdat de Belgische belangen niet met de Nederlandse parallel lopen. De investeringen van België in de Verenigde Staten zijn in verhouding veel geringer dan de Nederlandse, waardoor ook de toelatingskwestie minder op de voorgrond staat. Dit laatste punt is ook van minder betekenis, omdat het verdrag van handel en scheepvaart van 8 maart 1875 tussen België en de Verenigde Staten nog steeds van kracht is, zodat aan de voorwaarde van de McCarran Act is voldaan. Waar er derhalve minder behoefte bestond aan een gezamenlijke actie, leidden de besprekingen in de Raad van Handelsakkoorden ertoe, dat deze raad in zijn vergadering van 28 augustus 1950 er zijn instemming mede betuigde, dat Nederland met de Verenigde Staten over een vriendschapsverdrag onderhandelde, mits het verdrag een clausule zou bevatten, waardoor de bestaande en toekomstige samenwerking in Benelux-verband zou worden mogelijk gemaakt en veilig gesteld. Dit is thans gebeurd door een algemene uitzonderingsbepaling in artikel XXII. Zoals bekend, is met België besloten tot een nauwe samenwerking op handelspolitiek gebied. Een vertegenwoordiger van de B.L.E.U. is daarom bij de besprekingen over de handelspolitieke artikelen aanwezig geweest, terwijl ervoor zorg is gedragen, dat de Belgische Regering voortdurend, waar nodig, werd ingelicht.

Verhouding tot andere Europese landen

8. Uiteraard moest ook rekening worden gehouden met de bestaande en toekomstige vormen van samenwerking in verband met de werking van de meestbegunstigingsclausule. Van Amerikaanse zijde verklaarde men in het algemeen de gedachte van nauwere aaneensluiting van de landen van West-Europa toe te juichen, doch anderzijds in staat te willen zijn te beoordelen, of die nauwere aaneensluiting op een behoorlijke grondslag beruiste en voldoende waarborgen inhield voor een gezonde ontwikkeling. Zeker was men van Amerikaanse zijde niet bereid zonder enig voorbehoud, van tevoren, zonder de ontwikkeling van plannen te hebben gezien of daarover te hebben nagedacht, reeds nu een blanco-cheque te tekenen, houdende goedkeuring van iedere toekomstige vorm van samenwerking. Bij het sluiten van het vriendschapsverdrag is het belang voor de Amerikanen gelegen in het verkrijgen van de meestbegunstiging bij de behandeling van goederen. Bij de meeste andere onderwerpen is over en weer nationale behandeling bedongen. Daarbij speelt dus het vraagstuk van de gevolgen van een eventuele nauwere samenwerking in regionaal West-europees verband in het geheel niet. Van Amerikaanse zijde wilde men zich derhalve de vrijheid voorbehouden om af te wegen of de benadeling van Amerikaanse belangen in het zuiver bilaterale verkeer ten gevolge van het feit, dat Nederland zich zou aansluiten bij enige vorm van nauwere samen-

werking in West-Europa, opweegt tegen de voordelen, die men in breder verband van die samenwerking verwacht.

Voor Nederland waren er nu twee punten van belang. In de eerste plaats zou de eventuele reactie van de Verenigde Staten om deze reden niet mogen uitlopen op een opzegging van de meestbegunstigingsclausule in het algemeen, doch in het ernstigste geval beperkt moeten blijven tot de getroffen sector. In de tweede plaats zou moeten worden voorkomen, dat Nederland bij de behandeling van zijn produkten ten gevolge van de Amerikaanse reactie in een bijzonder ongunstige positie zou worden geplaatst, terwijl de andere deelgenoten in de Europese samenwerking, waartegen de Verenigde Staten, door het ontbreken van een verdrag, geen maatregelen zouden kunnen nemen, geen nadeel zouden ondervinden en waarschijnlijk veel gunstiger zouden worden behandeld dan Nederland. Daarom is bepaald, dat de Verenigde Staten de Nederlandse produkten in zulk een geval nimmer slechter zullen behandelen dan de produkten van de andere aan de Europese samenwerking deelnemende Staten.

Dit gehele onderwerp is behandeld in een notawisseling, die een integrerend deel uitmaakt van het verdrag.

Artikelsgewijze toelichting

Preambule. Het verdrag is in het algemeen gebaseerd op de beginselen van nationale behandeling en van onvoorwaardelijke meestbegunstiging. De onvoorwaardelijke meestbegunstiging was vastgelegd in artikel I van het handelsverdrag van 1935. De onvoorwaardelijke meestbegunstiging vindt men ook in de Algemene Overeenkomst betreffende Tarieven en Handel (artikel I, lid 1).

Artikel II. In de Verenigde Staten zijn de toelatingsformaliteiten de enige controle op vreemdelingen, ongeacht of zij voor reisdoeleinden willen binnenkomen dan wel voor immigratie.

De tegenwoordige wetgeving op dit punt is neergelegd in de U.S. Act on Nationality and Immigration, de McCarran Act van 1952, die de vroegere wetgeving op het gebied der immigratie, in het bijzonder de wetten van 1917 en van 1924, verving.

De wet van 1917, die op haar beurt een aantal vroegere wetten verving, had in hoofdzaak ten doel immigratie tegen te gaan van voor de Verenigde Staten ongewenste elementen op grond van fysieke, psychische of sociale onvolwaardigheid. Ten einde te voorkomen, dat goedkope arbeidskrachten zich zouden aanbieden, die door onderbieding sociale onrust zouden verwekken en het sociale niveau drukken, is de sedert 1885 reeds bestaande z.g. Contract Labour Clause in de wet opgenomen. Deze bepaling hield in, dat geen immigratie werd toegestaan, indien betrokkene vooraf met een werkgever in de Verenigde Staten een afspraak had gemaakt tot indiensttreding.

De wet van 1924 hield bepalingen in ter afronding van de maatregelen, genomen naar aanleiding van de toepassing van de wet van 1917. Het quotasysteem werd daarbij ingevoerd. Bovendien stelde deze wet visa in.

Het jaarlijkse quotum van ieder quotumgebied wordt vastgesteld op 1/6 gedeelte van 1 % van het aantal inwoners in de Verenigde Staten in 1920, dat op grond van hun origine is toe te schrijven aan dat quotumgebied met een minimum van 100. Ieder onafhankelijk land, zelfbesturend dominion, gebied onder mandaat of onder trustschap van de Verenigde Naties wordt als afzonderlijk quotumgebied beschouwd. De vaststelling van het jaarlijkse quotum geschiedt in gezamenlijk overleg tussen de Secretary of State en de Secretary of Commerce en de Attorney General. In iedere kalendermaand zullen niet meer dan 10 % van het jaarlijkse quotum aan immigratievisa worden uitgereikt; deze limiet geldt niet voor de laatste twee maanden van het fiscale jaar.

De McCarran Act beschouwt nu iedere vreemdeling, die de Verenigde Staten wil bezoeken, als immigrant, tenzij hij kan worden gebracht tot een der 9 groepen personen, die in de wet worden opgesomd. Van al deze groepen wordt voorondersteld, dat zij in den vreemde een woonplaats hebben, welke zij niet van plan zijn op te geven.

De groepen, genoemd in de wet, zijn de volgende:

- A. (1) Diplomatieke ambtenaren;
 - (2) op basis van reciprociteit andere ambtenaren;
 - (3) op basis van reciprociteit bedienend personeel.
- B. Zakenlieden of reizigers voor genoegen, mits voor een tijdelijk bezoek (met uitzondering van vertegenwoordigers van pers, radio en films e.d., waarover handelt I).
- C. Vreemdelingen, in transit door de Verenigde Staten op weg naar of van het hoofdkwartier van de Verenigde Naties.
- D. Zeelieden.
- E. Vreemdelingen, die op grond van een verdrag gerechtigd zijn de Verenigde Staten binnen te komen om:
- (1) handel te drijven in hoofdzaak tussen de Verenigde Staten en hun land, of
 - (2) zaken, waarin zij geïnvesteerd hebben, te ontwikkelen of te besturen.
- F. Personen, die een studie willen ondernemen.
- G. (1) De gevestigde vertegenwoordiger van door de Verenigde Staten erkende Regeringen bij een internationale organisatie.
- (2) Andere geaccrediteerde vertegenwoordigers.
 - (3) Vreemdelingen, die met de voorgaande twee groepen gelijkgesteld kunnen worden, mits hun Regering erkend is door de Verenigde Staten en hun land lid is van de betrokken internationale organisatie.
 - (4) Ambtenaren of beambten bij die internationale organisaties.
 - (5) Medewerkers of dienaren van genoemde vertegenwoordigers, ambtenaren of beambten.
- H. Vreemdelingen (1) van uitstekende verdienste en kunde, die tijdelijk komen voor het verrichten van tijdelijke diensten van uitzonderlijke aard, die zulke speciale gaven vereisen;
- (2) die tijdelijk komen voor het verrichten van tijdelijke diensten, indien daarvoor geen krachten ter beschikking staan;
 - (3) of die tijdelijk komen voor een industriële opleiding.
- I. Op voet van wederkerigheid vertegenwoordigers van pers, radio, film of andere voorlichtingsdienst.
- Hieruit is duidelijk, dat alleen door het sluiten van een vriendschapsverdrag de bepalingen van groep E in werking worden gesteld. Het betreft hier dus de faciliteiten, die de wet toestaat voor een langer verblijf van zakenlieden of personen in dienst van een vennootschap in de Verenigde Staten. Door de strenge formulering van de wet kan men deze groep nergens anders onderbrengen.
- De bepaling omtrent de investeerders, die volgens de woorden alleen op natuurlijke personen zou slaan, is nader toegelicht in protocolbepaling no. 2 en daar uitgebreid tot rechtspersonen.
- Voor twee belangrijke groepen tijdelijke bezoekers is nu een verdragsrecht verkregen; terwijl voor de rest van de bezoekers de wetten van kracht blijven.
- Ten aanzien van een uitbreiding van de immigratiemogelijkheden in de Verenigde Staten bevat dit verdrag niets. Deze aangelegenheid staat uitsluitend ter beoordeling van het Congres, dat zich door geen enkel verdrag ter zake wenst te binden.
- Aangezien de vestigingsbepalingen in de Nederlandse Antillen niet in overeenstemming zijn met de tekst van artikel II, lid 1 (a), en men deze bepalingen wenst te handhaven, is in het Protocol onder punt 3 geregeld, dat de Amerikanen in de overzeese Rijksdelen geen betere behandeling kunnen verlangen dan Nederlanders, niet in dat deel geboren. Hiermede is dus de positie van de landskinderen gehandhaafd. Zulks is mede van belang voor de andere Rijksdelen.
- Zoals bekend, is de visumverplichting voor Amerikanen bij binnenkomst in Nederland sinds 1947 reeds vervallen. Na binnenkomst zal de wettig toegelatenen aan het leven in het

gastland kunnen deelnemen. Een en ander is geregeld in het derde lid. De zakelijke activiteit is geregeld in artikelen VII en VIII.

Uiteraard moet het mogelijk blijven te kunnen optreden tegen ongewenste vreemdelingen. Het vierde lid van artikel II behoudt deze bevoegdheid aan Partijen voor.

Artikel III. Dit artikel betreft de algemene rechtsbescherming, die de onderdanen van ieder der Partijen genieten op het grondgebied van de andere Partij.

In het tweede lid komt o.a. het, ook zonder verdragsregeling geldende, beginsel tot uitdrukking, dat de consulaire vertegenwoordigers zich met gedetineerde onderdanen van hun land in verbinding mogen stellen.

De inhoud van dit artikel spreekt overigens voor zich zelf.

Artikel IV. In het eerste lid wordt nationale behandeling toegekend aan wederzijdse onderdanen bij de toepassing van wetten, die, zonder dat daarvoor een premie wordt geheven of is betaald, geldelijke of andere tegemoetkomingen toekennen wegens ziekte, ongeval of dood ten gevolge van, gedurende of in verband met de aard der dienstbetrekking.

In het tweede lid wordt nationale behandeling toegekend bij de toepassing van wetten ter zake van verplichte sociale verzekering, waarvoor dus premie wordt geheven.

In Nederland kent men bij de sociale verzekeringen geen onderscheid naar nationaliteit. Deze sociale verzekeringen welke zijn geregeld in de Invaliditeitswet, de Ongevallenwet, de Land- en Tuinbouwongevallenwet, de Zeeongevallenwet, de Ziektewet, het Ziekenfondsenbesluit, de Kinderbijslagwet en de Werkloosheidswet, werden dus reeds ook op ingezetenen Amerikaanse onderdanen toegepast. Ook de mogelijkheid, welke in bepaalde wetten geopend is tot vrijwillige voortzetting van de verplichte verzekering of tot vrijwillige verzekering, wordt toegepast ongeacht de nationaliteit.

In de Verenigde Staten is de sociale verzekering aanvankelijk volledig een punt van zorg voor de afzonderlijke Staten geweest. Eerst sedert betrekkelijk korte tijd heeft de federale Regering dit onderwerp ter hand genomen. Het federale systeem is derhalve veel minder ontwikkeld dan het Nederlandse; het kent een weduwe- en wezenpensioen en een oudedagvoorziening. Plannen tot uitbreiding van het aantal categorieën personen onder een federaal systeem van sociale verzekering zijn hetzij als wetsontwerp bij het Congres in behandeling, hetzij in een veegevoerd stadium van voorbereiding. In de afzonderlijke Staten bestaat een groot verschil in wetgeving naar gelang van de gevoelde behoefte. Het verdrag slaat uiteraard alleen op het federale systeem. Dit is nog eens duidelijk gesteld in protocolbepaling 4.

Gezien het Nederlandse systeem van verplichte verzekering kan het onder de huidige Amerikaanse wetgeving voorkomen, dat voor een werknemer premie moet worden betaald in beide landen. In het protocol is onder hetzelfde punt 4 een bepaling opgenomen, die het mogelijk maakt, dat Amerikaanse werknemers, die hier slechts tijdelijk vertoeven, kunnen worden ontheven van de verplichting tot betaling van premie, zonder met het verdrag in strijd te komen.

In Nederland waren op 30 juni 1955 348 Amerikanen werkzaam. In de Verenigde Staten verbleven ongeveer 34 800 Nederlanders, waarvan zulks bekend is met inbegrip van vrouwen en kinderen. Het aantal werkers mag wellicht gesteld worden op 10 000.

Artikel V. Het eerste lid heeft betrekking op het recht van de onderdanen van ieder der Partijen om zich binnen het grondgebied van de andere Partij tot de rechters van dat land te wenden. De ter zake voorziene nationale behandeling geldt ook voor vennootschappen (zie omtrent de betekenis van die term het derde lid van artikel XXIII); de tweede volzin van het eerste lid bepaalt, dat daarbij een inschrijving of vestiging niet vereist is.

In paragraaf 5 van het Protocol is voor de goede orde bepaald, dat het in lid 1 van artikel V bedoelde recht van toegang tot de rechter o.m. omvat het recht op rechtskundige bijstand, op kosteloos procederen en op vrijstelling van het storten van

een waarborgsom voor de kosten (de z.g. *cautio judicatum solvi*).

Het tweede lid van artikel V heeft betrekking op de erkenning van privaatrechtelijke arbitrage-overeenkomsten en de tenuitvoerlegging der op grond daarvan gewezen arbitrale uitspraken. De belangrijkste bepaling daarbij is subparagraaf *b* betreffende de tenuitvoerlegging der arbitrale uitspraken. De Nederlandse Regering zou het op prijs gesteld hebben, indien ter zake een regeling had kunnen worden getroffen, zoals die is neergelegd in het Verdrag van Genève van 26 september 1927 nopens de tenuitvoerlegging van in het buitenland gewezen scheidsrechterlijke uitspraken (*Stb.* 1930, 323, en 1931, 399; zie voorts ook *Stb.* 1933, 101). Van Amerikaanse zijde bestonden hiertegen echter bezwaren in verband met de federale Constitutie. De regeling, welke ten slotte in het tweede lid, sub *b*, is neergelegd, komt erop neer, dat ieder der beide landen aan de in het artikel bedoelde arbitrale uitspraken de beste behandeling geeft, welke in zijn rechtsstelsel met betrekking tot in het buitenland gewezen scheidsrechterlijke uitspraken bekend is. Aldus zal de executie van de bedoelde uitspraken in ieder der deelstaten van de Verenigde Staten geschieden op dezelfde voet, waarop arbitrale uitspraken, gewezen in een andere deelstaat, ten uitvoer worden gelegd. In het Koninkrijk der Nederlanden zullen de arbitrale uitspraken ten uitvoer worden gelegd op de wijze, voorzien in het eerder genoemde Verdrag van Genève. Dit betekent, dat tevens van toepassing is de wet van 21 mei 1931 (*Stb.* 202), houdende voorzieningen ter uitvoering van dat verdrag. Gezien de rechtstreekse werking van de internationale overeenkomsten achten de ondergetekenden nadere wettelijke voorzieningen ter zake niet nodig.

Artikel VI. Deze bepalingen betreffen de voortdurende bescherming van de eigendommen van elkanders onderdanen en maatschappijen, met waarborgen bij molestatie, onbevoegd betreden en huiszoeking, alsmede de vergoeding bij ont-eigening.

De formulering in het derde lid is zo gekozen, dat onder het begrip kapitaal niet alleen valt het aanvankskapitaal, maar het kapitaal, zoals zich dat heeft ontwikkeld, dus met alle accres en reserves.

Door de protocolbepaling 6 wordt ook schadevergoeding verzekerd aan Nederlandse onderdanen of vennootschappen, die belangen hebben bij onteigende eigendommen. Het begrip „taking” heeft overigens een veel ruimere betekenis dan het Nederlandse begrip „ont-eigening”; het omvat ook andere vormen, waardoor hetzelfde effect van onttrekking van eigendom wordt verkregen. Dit kan een gevolg zijn van b.v. nalatigheid; zo kan eigendom van land verloren gaan door overstroming ten gevolge van b.v. misrekening van kracht van het water. Een en ander is gebaseerd op de Amerikaanse Tucker Act van 1853.

Artikel VII. Voor alle economische activiteit van personen en ondernemingen, zowel direct als indirect, wordt nationale behandeling toegekend. Daarbij wordt echter in het tweede lid van dit artikel een voorbehoud gemaakt voor het gebied van verbindingen, verkeer te water of door de lucht, bankzaken op het gebied van bewaarneming en bewindvoering of exploitatie van land of andere natuurlijke hulpbronnen, tenzij de activiteiten van de bedoelde eerste drie groepen in verband staan met internationale zaken, waarmede zij zich bezighouden. De wederzijdse onderdanen en vennootschappen zullen intussen steeds behandeld worden op de voet van de meestbegunstigde natie.

In Nederland bestaan beperkende bepalingen ten aanzien van scheepvaartmaatschappijen (artikel 311 W. v. K.) en levensverzekeringsmaatschappijen (vergelijk de bepalingen van de Wet op het Levensverzekeringsbedrijf, *Stb.* 1922, 716). In de Verenigde Staten gaat het hier om de Banking Act, die een aantal transacties op het gebied van bewaarneming en bewindvoering voorbehoudt aan Amerikaanse onderdanen, de Mining Act, die slechts op voet van wederkerigheid aan vreemdelingen het recht geeft mijnrechten te verwerven (volgens protocolbepaling no. 10), enz.

Bij de besprekingen bleek, dat niet als discriminatie of in strijd met het verdrag werden geacht bepalingen omtrent nationaliteit en woonplaats van bestuursleden, directie en raad van commissarissen van ondernemingen. Een bepaling hieromtrent is niet opgenomen, omdat er geen verklarende aantekeningen aan het verdrag worden toegevoegd; het Protocol bevat alleen aanvullingen of wijzigingen, geen verklaringen. Protocolbepaling 7 behoudt het recht voor te eisen, dat wederzijdse onderdanen voldoen aan vestigingsvergunningen. Protocolbepaling 8 sluit op uitdrukkelijk Amerikaans verlangen de uitoefening van een vrij beroep uit. Protocolbepaling 9 is een gevolg van de in Nederland bestaande afwijkende bepalingen voor buitenlandse maatschappijen op het gebied van het levensverzekeringsbedrijf (borgstelling en depot ingevolge de artikelen 19 en 20 Wet op het Levensverzekeringsbedrijf). Voor Nederlandse maatschappijen bestaan er in die wet bepalingen ten aanzien van het kapitaal, ten einde de solvabiliteit te waarborgen. Als tegenstuk bestaan de aangehaalde voorschriften voor buitenlandse maatschappijen, die naar de letter een discriminatie naar nationaliteit inhouden, doch in wezen hetzelfde doel; waarborg van solvabiliteit, dus bescherming van de verzekerden, dienen. Protocolbepaling 10 is een gevolg van de eis van reciprociteit in de Amerikaanse mijnwet.

Voor recht begrip van dit artikel zij nog opgemerkt, dat het alleen betrekking heeft op de activiteit in het gastland van de onderdaan van de andere Partij. Hieronder valt uitdrukkelijk niet b.v. de overmaking van winsten naar het buitenland, waarover gehandeld wordt in artikel XII. Ten einde alle misverstand uit te sluiten, is in lid 6 van artikel XII wellicht ten overvloede bepaald, dat bedoeld artikel bij uitsluiting de aangelegenheden, welke zich voordoen met betrekking tot deviezencontrole, beheerst.

Artikel VIII. Het is van veel belang voor ondernemingen de ervaring, opgedaan in de verschillende landen, waar zij werkzaam zijn, te kunnen uitwisselen en om de resultaten te kunnen vergelijken door ze op gelijke wijze te beschouwen. Het gebruik maken van deskundigen op technisch en administratief gebied wordt behandeld in dit artikel. Hierbij moet echter worden opgemerkt, dat de betrokken bepaling als zodanig geen recht geeft tot toelating; dit punt wordt geregeld in artikel II. Anderzijds laat deze bepaling onverlet de verplichting om voor de opgesomde Amerikaanse deskundigen een arbeidsvergunning bij de Nederlandse Regering aan te vragen. Dit is bepaald in Protocolbepaling no. 11.

Voor wat de overzeese Rijksdelen betreft, wordt het eerste lid van dit artikel mede beheerst door Protocolbepaling no. 3.

Artikel IX. In de federale structuur van de Verenigde Staten is, zoals reeds in de inleiding vermeld, het gebied van het burgerlijk recht goeddeels blijven behoren tot de competentie van de afzonderlijke Staten. Daarmede moest in het onderhavige artikel rekening worden gehouden. In een aantal Staten bestaan wetten, welke het verkrijgen van eigendomsrechten op onroerend goed door vreemdelingen aan bepaalde regels onderwerpen. Die wetten vinden hun ontstaan in historische omstandigheden. Van deze wetten ondervinden de Nederlandse belangen geen hinder.

In het algemeen behandelt het verdrag niet de dochtermaatschappijen, in het gastland opgericht. De algemene regel, dat deze worden behandeld als de eigen onderdanen en ondernemingen van het gastland, wordt aangestipt in artikel VII; de algemene regel, dat dochtermaatschappijen niet slechter zullen worden behandeld dan de moedermaatschappijen, die een verdragsrecht verkregen, wordt hier in het 5de lid van artikel IX aangeduid voor het concrete geval van verkrijging van eigendom en gebruik van roerend en onroerend goed.

Artikel X. De tekst van dit artikel, dat nationale behandeling en meestbegunstiging verleent op het gebied van fabrieks- en handelsmerken, is geheel in overeenstemming met het desbetreffende multilaterale Unieverdrag van Parijs van 1883 tot bescherming van de industriële eigendom, zoals sedertdien gewijzigd, laatstelijk te Londen in 1934.

Artikel XI. Dit artikel geeft regelen omtrent de belastingheffing. Het eerste en tweede lid hebben betrekking op de wederzijdse behandeling op de voet van eigen onderdanen of vennootschappen.

Lid 3 kent aan onderdanen en vennootschappen van ieder der Partijen het recht toe op geen slechtere behandeling dan waaraan onderdanen, inwoners en vennootschappen van een derde land zijn onderworpen.

Lid 4 geeft regels inzake de bevoegdheid tot belastingheffing van ieder der Partijen ten aanzien van winsten, behaald door onderdanen en vennootschappen van de andere Partij.

Lid 5 geeft elk der Partijen de vrijheid om in afwijking van het bepaalde in de voorgaande leden in bepaalde omstandigheden, b.v. bij een overeenkomst ter voorkoming van dubbele belasting, belastingvoordelen toe te kennen zonder verplicht te zijn deze ook ten aanzien van de andere Partij toe te passen.

In verband met dit artikel is nog van belang de bepaling onder punt 12 van het Protocol, dat dit verdrag niet mag worden uitgelegd als in enig opzicht het verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Verenigde Staten van Amerika ter vermindering van dubbele belasting van 29 april 1948 (*Stb.* I 464) te vervangen.

Artikel XII. Dit artikel behelst enkele algemene beginselen op het gebied van deviezenrestricties. Zoals blijkt uit lid 5 (en lid 1), wordt het begrip deviezenrestricties hierbij ruim omschreven. De voorschriften in artikel XII zijn voorts volgens lid 6 de enige, welke de onderhavige materie beheersen. Bepalingen in andere artikelen van het verdrag mogen m.a.w. niet dusdanig worden uitgelegd, dat zij direct of indirect het deviezenregime zouden betreffen. (Zie ook lid 6 van artikel XIV.)

De regeling van de verhouding tussen artikel XII en het Internationale Monetaire Fonds, zoals deze is vastgelegd in het tweede gedeelte van lid 2, heeft verder tot gevolg, dat het artikel slechts voor bijzondere gevallen zelfstandige betekenis heeft. In de eerste plaats betreft dit uiteraard de situaties, dat het Internationale Monetaire Fonds te eniger tijd binnen de verdragstermijn zou ophouden te bestaan dan wel dat één of beide verdragspartners hun lidmaatschap van het Internationale Monetaire Fonds zouden beëindigen. Daarnaast zijn met name van belang de gevallen, dat het Internationale Monetaire Fonds — in de zin van het bestuur van deze organisatie en niet in die van de statuten — zijn uitdrukkelijke goedkeuring aan bijzondere beperkingen onthoudt. Men dient hier in het bijzonder te denken aan het kapitaalverkeer. Aangezien nl. artikel VI van de statuten reeds een algemene vrijheid voor het toepassen van beperkingen in het internationale kapitaalverkeer verleent, ligt niet op de weg van het bestuur van het Internationale Monetaire Fonds op dit gebied uitdrukkelijke goedkeuring voor bijzondere beperkingen te verlenen. Artikel XII van het vriendschapsverdrag heeft aldus mede tot strekking in beginsel een aanvullende regeling te geven voor een door het Internationale Monetaire Fonds ongeregeld gelaten sector.

Wat nu de in artikel XII in concreto vastgelegde beginselen betreft, deze richten zich in de eerste plaats tegen onredelijke discriminatie. Lid 1, welk lid nader wordt toegelicht door paragraaf 13 van het Protocol, verbiedt nl. discriminatie in deze zin, dat b.v. een onderdaan van de Verenigde Staten in het kader van het Nederlandse deviezenregime ongunstiger zou worden behandeld dan een Engels of Nederlands onderdaan, welke in dezelfde omstandigheden verkeert. Gedacht wordt hier dus b.v. aan discriminatie ten nadele van een onderdaan van de Verenigde Staten, woonachtig in Engeland, vergeleken met een Engelsman of Nederlander, eveneens woonachtig in Engeland (dit voorbeeld verklaart mede waarom lid 1 ook betrekking heeft op verkeer met derde landen). Aangezien het Nederlandse deviezenregime dergelijke op nationaliteit gebaseerde discriminaties niet kent, brengt lid 1 geen verandering teweeg in de bestaande toestand. Hetzelfde kan worden gesteld ten aanzien van het deviezenregime in elk der overzeese Rijksdelen.

Het eerste gedeelte van lid 2 en het hierop aansluitende lid 3 bestrijken het onderwerp van de deviezenrestricties als zodanig. Zoals duidelijk uit de tekst blijkt, wordt ook hier slechts het tegengaan van onredelijke maatregelen beoogd. Dit geldt zowel de algemene gronden voor de toepassing van restricties (lid 2, eerste gedeelte) als de verdeling van de schaarse deviezen over de verschillende mogelijke doeleinden en de wijze van transfer (lid 3). Opgemerkt zij nog, dat de opsomming in lid 3 van de categorieën *a t/m c* nevengeschikt is en geen onderling prioriteitenschema inhoudt. De toevoeging, dat rekening mag worden gehouden met bijzondere behoeften voor andere transacties, slaat verder terug op de gehele zin. Al met al zullen ook de onderhavige beginselen geen aanleiding geven tot wijziging van de deviezenregimes in het Koninkrijk.

In lid 4 worden de beginselen van artikel XII nog eens in een andere formulering herhaald, in het bijzonder met betrekking tot de administratieve toepassing van deviezenrestricties. Paragraaf 14 van het Protocol legt voorts duidelijkheidshalve de bevoegdheid tot hantering van deviezenrestricties vast voor een tweetal gevallen, waarvoor men anders wellicht het eerste gedeelte van lid 2 niet van toepassing zou kunnen verklaren, omdat deze gevallen in eerste instantie tot een toename van de monetaire reserves leiden.

De clausule van overleg in lid 4, welke op zich zelf naast het eerste lid van artikel XXV als overbodig zou kunnen worden beschouwd, sluit geheel aan bij de algemene betekenis van artikel XII, t.w. het vastleggen van enkele algemene beginselen van goede trouw.

Artikel XIII. De algemene beginselen van dit artikel komen overeen met de veel gedetailleerder regeling op dit gebied in de internationale overeenkomst om de invoer van handelsmonsters, handelsstalen en reclamemateriaal te vergemakkelijken, gesloten te Genève in 1952 (*Trbl.* 1954, no. 202), waarbij de Verenigde Staten en het Koninkrijk der Nederlanden beide partij zijn. Deze conventie is met ingang van 20 november 1955 in werking getreden.

Artikel XIV. De in het eerste lid toegekende meestbegünstiging in de behandeling der wederzijdse produkten bij in- en uitvoer en bij de betaling daarvan, loopt geheel parallel met die, neergelegd in artikel 1, eerste lid, van de G.A.T.T.

Het beginsel van het tweede lid, het verbod van discriminatie bij het aanleggen van beperkingen op de in- of uitvoer van goederen, is reeds aanvaard in artikel XIII, eerste lid, van de G.A.T.T.

De voorschriften inzake kwantitatieve restricties, neergelegd in het derde lid, zijn reeds te vinden in artikel XIII, tweede lid e.v., van de G.A.T.T.

Het zesde lid is eveneens in overeenstemming met het bepaalde in artikel XIV van de G.A.T.T. Praktisch betekent dit, dat, zolang ons land te kampen heeft met een tekort op de betalingsbalans ten aanzien van het goederen- en dienstenverkeer tegen dollars, onder bepaalde voorwaarden contingenteringen van importen uit het dollargebied kunnen blijven gehandhaafd.

Artikel XV. De leden 1—4 regelen een aantal min of meer administratieve details bij de in- en uitvoer van goederen, welke ten dele ook reeds in artikel X van de G.A.T.T. voorkomen.

In lid 5 wordt aan im- en exporteurs de vrijheid van keuze gewaarborgd voor de verzekering van het vervoer ter zee. Dit sluit evenwel niet uit, dat op grond van betalingsbalansmoeilijkheden, i.c. een dollartekort, overeenkomstig artikel XII beperkingen zullen kunnen worden aangelegd.

Artikel XVI. Dit artikel sluit aan bij het bepaalde in artikel III van de G.A.T.T., dat de bedoeling heeft te voorkomen, dat door binnenlandse heffingen of belemmeringen de concurrentiemogelijkheden worden verminderd.

Artikel XVII. De bepaling van het eerste lid sluit aan bij artikel XVII van de G.A.T.T., dat aan ondernemingen, toebe-

horende aan de Staat, verbiedt anders dan op grond van commerciële overwegingen aan het economisch leven deel te nemen.

Protocolbepaling no. 15 vult het begrip commerciële overweging aan.

Het tweede lid behandelt de aanbestedingen.

Een belemmering voor de Nederlandse deelname aan aanbestedingen in de Verenigde Staten vormt de „Buy American Act”, die de Amerikaanse inschrijvers een aanzienlijke protectie heeft verschaft. Hoewel de verdragsbepaling verplicht tot een „behoorlijke en onpartijdige behandeling”, schrijft zij niet een meestbegünstigingsbehandeling en zeker niet een gelijke behandeling als Amerikaanse inschrijvers voor, terwijl de bepaling beperkt is tot Overheidsaanbestedingen. De huidige bepaling was echter de maximale toezegging, waartoe de Amerikaanse Regering, gebonden als zij is door de bestaande nationale wet, bereid was. Inmiddels is wel de „Buy American Act” in zijn werking gemitigeerd.

Artikel XVIII. Het eerste lid bevat een verklaring, die gericht is tegen een koude nationalisatie door een particuliere onderneming te laten doodconcurreren door een van Staatswege opgericht bedrijf. Bij nationalisatie behoren de beginselen van artikel VI, de promptte betaling en de rechtvaardige vergoeding te worden toegepast.

Ook het tweede lid bedoelt een gelijke basis te leggen voor de concurrentie tussen particuliere en Staatsbedrijven.

Artikel XIX. Deze bepalingen omtrent de scheepvaart geven geen wijzigingen ten aanzien van de bestaande situatie. Onder het verdrag wordt als gebruikelijk de kustvaart en de binnenscheepvaart voorbehouden aan de nationale schepen. Eveneens maakt artikel XXII, eerste lid, sub (f), een voorbehoud ten aanzien van de nationale visserij en de aanlanding van de produkten daarvan.

Pogingen, in dit verdrag ook een beginselverklaring ten aanzien van de luchtvaart opgenomen te krijgen, zijn afgestuit op een duidelijke weigering van Amerikaanse zijde, omdat men deze materie allerwegen in afzonderlijke verdragen heeft geregeld.

Artikel XX. Dit artikel bespreekt de positie van zeelieden.

Artikel XXI. Dit artikel behandelt het transitoverkeer.

Artikel XXII. De voorbehouden in het eerste lid ten aanzien van de werking van dit verdrag zijn in het algemeen ook vermeld in de G.A.T.T.; het gestelde sub *a* inzake goud en zilver vindt men daar in artikel XX; de bepaling sub (*b*) inzake splijtbaar materiaal, in artikel XXI, alsook die sub (*c*) handel in wapenen en (*d*) internationale vrede en veiligheid of eigen veiligheid. Deze laatste bepaling zou natuurlijk de betekenis van een aantal verdragsrechten nodeloos lang kunnen opschorten, omdat de beoordeling bij uitsluiting behoort aan de betrokken Overheid. Ten einde de nodeloze ambtelijke verdraging te voorkomen, is protocolbepaling no. 18 opgenomen. Niettemin blijft een en ander ter uitsluitende beoordeling van ieder der Partijen.

De bepaling sub (*e*) hangt samen met de definitie van vennootschappen in artikel XXIII, 3de lid. In dit laatste artikel wordt voorts erkend als vennootschap van de andere Partij een naar het recht van die Partij opgerichte vennootschap. De bepaling sub (*e*) geeft nu het recht om in het algemeen de voorrechten van het verdrag te onthouden, indien blijkt, dat de leiding van de vennootschap in handen van vreemdelingen is.

Het tweede lid somt de uitzonderingen op van de meestbegünstigingsregel. Van Nederlandse zijde zijn opgenomen de voorrechten, door de delen van het Koninkrijk elkander onderling te verlenen, de voorrechten in het verkeer met de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie en in het verkeer met Indonesië.

Het derde lid zondert van de meestbegünstiging overeenkomstig algemeen aanvaarde opvatting uit regelen in verband met grensverkeer en douane-unies.

Op het feit, dat — zoals hier in het vierde lid is bepaald — de G.A.T.T. prevaleert boven dit verdrag, is reeds in de inleiding de aandacht gevestigd.

Artikel XXIII. Dit artikel bevat de definities van nationale behandeling, behandeling van de meestbegunstigde natie en van vennootschappen.

Het vierde lid stelt wederom veilig de positie van de landskinderen in de overzeese Rijksdelen. Dit lid houdt ook rekening met de federale structuur van de Verenigde Staten, waar de afzonderlijke Staten bepaalde voorrechten vaak voorbehouden aan inwoners van de eigen Staat en dus discrimineren onder Amerikaanse Staatsburgers.

Artikel XXIV. Het grondgebied, waarop het verdrag van toepassing is, wordt in dit artikel aangegeven.

Artikel XXV. Geschillen zullen als regel langs diplomatieke weg kunnen worden opgelost. Bij onderlinge overeenstemming of, bij gebreke van dien, op verzoek van een der Partijen kan eventueel het oordeel van het Internationale Gerechtshof worden ingeroepen.

Artikel XXVI. Van het verdrag van handel en scheepvaart, getekend te Washington in 1852, waren nog enige bepalingen van kracht, die in dit verdrag zijn opgenomen. Deze oude bepalingen kunnen derhalve thans vervallen. Ook de handelsmerken worden in dit verdrag behandeld, zodat de overeenkomst van 1883 kan vervallen.

Artikel XXVII. Het verdrag zal tien jaar geldig zijn zonder te kunnen worden opgezegd. Nadien geldt een opzeggingstermijn van een jaar, waarbij een voorziening is getroffen, welke afzonderlijke uittreding voor Suriname, respectievelijk de Nederlandse Antillen mogelijk maakt.

De aard van het onderhavige verdrag vooronderstelt een lange looptijd.

De Minister van Buitenlandse Zaken,
J. W. BEYEN.

De Minister zonder Portefeuille,
J. LUNS.

De Minister van Economische Zaken, a.i.,
A. C. DE BRUIJN.

*De Minister van Landbouw, Visserij
en Voedselvoorziening,*
MANSHOLT.

De Minister van Verkeer en Waterstaat,
J. ALGERA.

De Minister van Financiën,
VAN DE KIEFT.

De Minister van Justitie,
J. C. VAN OVEN.

De Minister van Sociale Zaken,
J. G. SUURHOFF.

De Minister van Overzeese Rijksdelen,
W. J. A. KERNKAMP.